

2008 KÜRESEL KRİZİNİN YUNANİSTAN BORÇ KRİZİNE ETKİLERİNİN BİR İNCELEMESİ

Hakan SARIMADEN¹

Özet

Yapılan çalışmada öncelikle 2008 Küresel Krizi nasıl meydana geldiğini ve nelerden etkilenecek ortaya çıktığına bakıp genel bir değerlendirme ile inceleyeceğiz. 2008 Küresel Krizinde neler oldu ve nasıl etkileri vardı, buna bakacağız. 2000'li yıllarda başlayan 2004-2007 yılları arası FED'in faiz artırım kararıyla birlikte bütün dünyada etkisini gösteren küresel krizin etkileri bazı ülkelerde daha fazla hissedildi. Bunlardan biri de Yunanistan'dı. 2008 krizinden sonra Yunanistan'da başlayan ve Euro Bölgesini de etkileyen Yunanistan Borç Krizini ele alacağız. Aynı zamanda, Yunanistan Borç Krizinin nedenleri, gelişimi ve alınan tedbirlere değineceğiz. Yunanistan Borç Krizinin etkisini azaltmak için gerek Avrupa Birliği gerekse de IMF tarafından bazı müdahaleler oldu. Bu müdahalelere de değineceğiz. Yunanistan Euro Bölgesine dahil oldu. Euro Bölgesi'nde 2008 Küresel Krizin etkisiyle birlikte birçok finansal kuruluş iflasını açıkladı. Yunanistan da bu bölgede yer alıyordu. Son olarak ABD'de başlayıp bütün dünyayı etkisine alan küresel krizin Yunanistan'da ortaya çıkan borç krizine nasıl bir etkisi oldu, bunu değerlendireceğiz.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan Borç Krizi, 2008 Küresel Krizi, 2008 Küresel Krizin Yunanistan Borç Krizine Etkisi

EFFECTS OF 2008 GLOBAL CRISIS ON GREECE DEBT CRISIS

Abstract

In this study, we will examine how 2008 global crisis occurred and from what it was affected, by making a general evaluation. What did happen in 2008 global crisis, what happened and what were its effects. The effects of global crisis, which started in 2000s and affected whole World after interest rate increase decision of FED, has perceived more in some countries. One of these countries is Greece. We will examine Greece debt crisis which occurred in Greece and affected Euro zone as well. We will also consider the reasons why Greece debt crisis occurred and will mention precautions taken. In order to decrease the effects of Greece debt crisis, some interventions were made by both European Union and IMF. We will mention these interventions as well. Greece was involved in Euro Zone. Due to the effects of 2008 crisis, lots of financial institutions declared bankruptcy. Greece was in that region. Finally, we will examine how the crisis, which occurred in United States of America and affected whole World, affected the debt crisis occurred in Greece.

¹ Yıldız Teknik Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Öğrencisi

Keywords: Greece Debt Crisis, 2008 Global Crisis, Effects of 2008 Global Crisis on Greece Debt Crisis

GİRİŞ

ABD’de başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan 2008 Küresel Krizinin etkisinin tek bir ülke bazında Yunanistan Borç Krizi ile birlikte değerlendirilmesi ve etkilerinin araştırılması çalışmamın temel amacıdır. Yunan krizine etkisini incelememin sebebi Yunan Borç Krizi ve ABD’de olan Küresel Krizin 2008 gibi benzer tarihte ortaya çıkmasıdır. Benzer tarihlerde ortaya çıkan bu krizlerden 2008 Küresel Krizi tüm dünyayı etkilerken Yunanistan’a da bir etkisi oldu. Avrupa’da büyük bir borç krizine giren Yunanistan ülke olarak 2008 Küresel Krizi’nden nasıl etkilendi ? 2008 Küresel Krizi, Avrupa’da birçok kuruluşun iflasını açıklamasına neden olurken, Yunanistan’da neler gerçekleşti ? Yunanistan aynı tarihlerde ülke ekonomisini sarsan büyük bir krizle birlikte mali yardım almak zorunda kalmıştı. Bu bağlamda Yunanistan Borç Krizi ve 2008 Küresel Krizi’nin birbirleriyle olan ilişkisi ele alınmıştır. Bu ilişki ele alınırken çevresel faktörler bölge içindeki durum ve Avrupa’nın 2008 Küresel Krizine verdiği tepkiye de bakılmıştır. (Tablo 1)

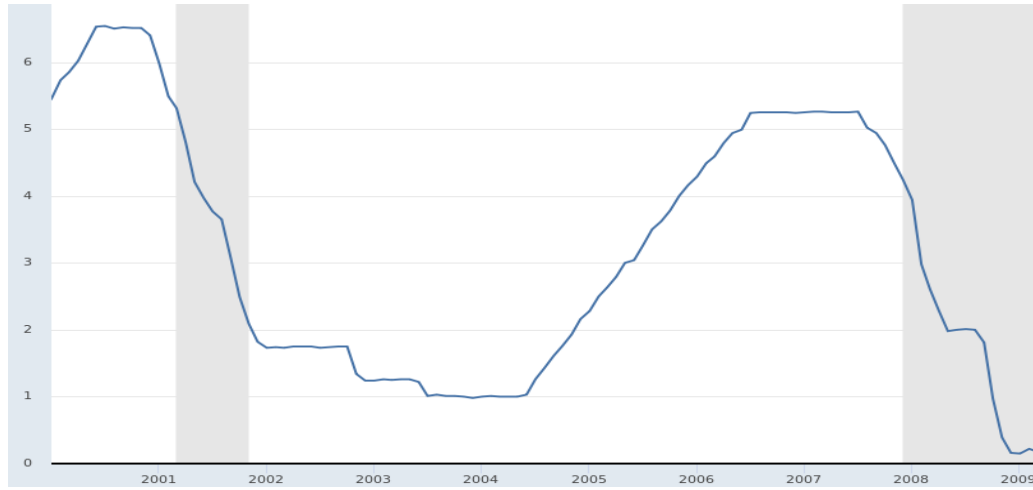
1. 2008 KÜRESEL KRİZİNİN İNCELEMESİ

2008’de tüm dünyayı etkisi altına alan büyük bir kriz yaşandı. Bu nedenle bu krizi küresel nitelikte bir kriz olarak tanımlamaktayız. Kısaca krizden bahsetmek gerekirse 2007 yılında daha önce verilen riskli konut kredilerinin ödenmemesiyle baş gösterdi. Dünya üzerindeki yatırımcıların ve finansal kuruluşlarının da ikincil piyasalarda yatırım yaptıkları konutların adına çıkartılan senetler karşılık bulamayınca kriz patlak vermişti.

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de meydana gelen saldırılar ekonomide durgunluk yaratmıştı. Bu yıllarda ekonomiyi hareketlendirmek için de olsa hükümet tarafından konut piyasasına yönelme ve yönlendirme oldu. 2000’li yılların başında 2001’de başkanlığa gelen Bush’un herkes ev sahibi olacak sözleri de etkili olmuştu. ABD’de insanlar genel olarak eve yatırım yapmazlardı. Genellikle türev piyasalarda yatırım yapıp birikimlerini bu şekilde değerlendiriyorlardı. Newyork Borsasını temsil eden Wall Street yine ABD’de yer alan önemli bir yapıydı. Finansal kuruluşların bulunduğu ünlü bir caddeydi. İnsanlar genelde bu tarz ülkede bilinen yatırım şekli olan ikincil piyasalarda yatırım yaparlardı. Eve yatırım yapmak alışılmış bir durum değildi. Subprime mortgage kredileri ise fikirleri değiştirmeye ön ayak olmuştu. Çünkü insanlar krediyi alayım eğer ödeyemezsem satarım fikrindeydiler. İleride daha yüksek fiyattan evleri satabileceği düşüncesindeydiler. Faizler düşürülmüştü. Kredi faizleri çok düşük seviyedeydi. (Grafik 1) Faiz oranları %6 civarından, %2 civarlarına kadar düşmüştü. Bu fikir aslında ev almak istemeyen sadece yatırım yapmak isteyen tüketiciyi tatmin etmeye yetmişti. Sırf yatırım amaçlı olarak da ev aldılar. Subprime mortgage kredileri eşik altına verilen geniş çaplı, düşük faizli bir krediydi. Eşik altı belirli bir gelir düzeyinin altındaki tüketicileri temsil ediyordu.

Krediler konut aldirmaya, konut sahibi yapmaya yönelik olduğundan geniş çaplıydılar ve bankalar kredileri verirken ödenmemesi durumunda evlere ipotek koyduğunu, karşılığında evleri geri alabileceğini taahhüt etmişti. Buna rağmen krediyi çekmek isteyen ve kredi çeken insan sayısı giderek arttı. Konut kredilerine bu kadar ilgi olunca yayılması da kolaylaştı. Çünkü insanlar konut kredisi talep ettikçe, faizlerin düşük olması nedeniyle, çevrelerindeki insanlara da cazip bir yatırım olarak görünmeye başlamıştı.

Grafik 1 : 2001-2008 FED Faiz Oranlarındaki Artış ve Azalışın Görüntüsü.

Kaynak: EconomicResearch Federal Reserve Bank of St.Louis(<https://fred.stlouisfed.org/series/FEDFUNDS>)

Faiz oranlarında ani düşüşler ve daha sonra ise yükseliş dikkat çekiyor. Bu dalgalanma krizin tam ortaya çıktığı yıllarda var olurken büyük resmi gözler önüne seriyor. FED 'in faiz kararını açıklaması krizin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenlerinden biridir. (Grafik 1)

Krizin başlangıcında ABD'de ticari bankalar ile yatırım bankaları arasındaki ilişkileri kısıtlayan bazı kanunlar vardı. Ticari bankalar ve yatırım bankaları arasındaki alım satım işlemlerine engel olan kısıtlamalardı. Bu kanunlar revize edildikten sonra artık yatırım bankaları ve ticari bankaların önünde ilişki kurmalarına engel olacak bir durum kalmamıştı. 1982'de denetimlerin kaldırılmasını ve finansal serbestliği getiren S.t Germain Yasası krizde önemli bir rol oynamıştır. Krizde büyük bir etkisi bulunan 1999 yılında çıkarılan Gramm-Leach-Bliley yasası ile birlikte, Glass Stegal Yasasının yatırım bankaları ve ticari bankaların ilişkilerini düzenleyen kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Ticari bankalar ve yatırım bankaları krizin tam da merkezinde bulunan aralarındaki ilişkilerin düzenlenmesi ile birlikte krizin dünyaya yayılmasına neden olacaklardı. Çünkü ticari bankalarla yatırım bankaları arasında alış verişe izin verilmesi yani ilişki kurmaları bütün dünyadaki yatırımcıları ilgilendiriyordu. Dünyadaki yatırımcılar krizin yayılmasında en büyük etkiye

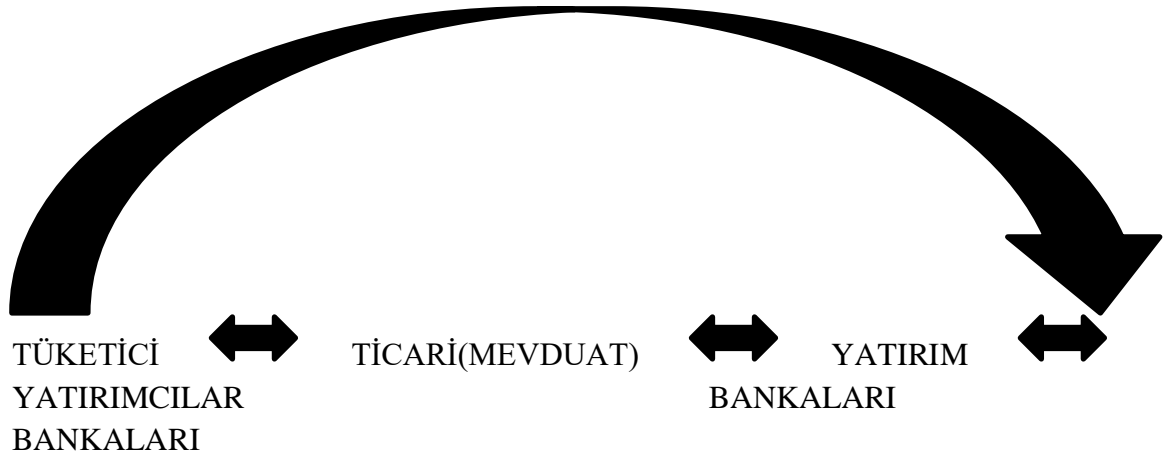
sahiptir. Bu sırada CDO kavramı ön plana çıktı. CDO² teminatlandırılmış borç yükümlülüğü demektir. CDO' lar CDS' ler (sigorta) sayesinde değiştirilmeye ve alış-veriş yapılmaya başlanmıştı. CDS³ kredi temerrüt takası demektir.

Ticari bankalar müşterilerini büyük bir ölçüde sınıflandırdılar. Aşırı riskli müşterilerini de satabilmek için onları riskli ve riskli olmayan yani güvenli müşterileriyle karıştırarak paketler halinde yeni bir yapı oluşturdular. Ticari bankalar bu paketleri yatırım bankalarına sundu. Ticari bankaların yatırım bankalarına sunduğu paketler aslında aşırı riskli olan müşterilerin de işlem görmesini ve ilgili menkul kıymetlerin satılmasını sağlayacaktı. Yatırım bankaları da bu kredileri alarak bunların adına ikincil piyasalarda menkul kıymet paketleri çıkarttı. Güvenli olan senetleri alan yatırımcılar zorunlu olarak az da olsa bu paketlerde bulunan aşırı riskli senetleri de almak zorunda kaldılar. Çünkü bankalar riskli olmayan menkul kıymetleri piyasada satabilirken riskli olan menkul kıymetleri de satmak amacıyla oldular. Bu senetleri dünya üzerindeki yatırımcılara bu şekilde paketler halinde sattılar. Tüketici riski az olan menkul kıymetli paketleri almayı tercih etti. Aslında bu paketleri alarak riskten kaçacaklarını ve herhangi bir finansal sorunla karşılaştıklarında zarar görmeyeceklerini düşündüler. Çünkü aldıkları paketlerde riskli menkul kıymet azdı fakat bu da bir çözüm olmadı. Finansal krizden sonra riskli kağıt bulunduran her insan her kuruluş büyük zarar gördü.

Bu banka ilişkileri ve uygulamaya konulan tüketici düşünceleri ile birlikte zincir gibi birbirine bağlı olan bir sistem oluştu. Bu finansal sistemin birinci ayağı tüketicilerdi. Tüketiciler aldıkları konut kredileri ile bütün döngünün başlangıcını oluşturdular. Bu sistemin son halkası olan dünya üzerindeki finansal kuruluşlar ve yatırımcılarla beraber bütün dünyayı ilgilendiriyordu. Riskli kâğıtlardan herkeste var olduğu ve bu riskli kağıtların (menkul kıymetler) bütün dünyaya yayıldığı biliniyordu. Bu döngü bir kıvılcımla alev alacak gibi duruyordu. Düşünüldüğü gibi de oldu, kıvılcım geldi ve büyük bir kriz ortaya çıktı.

²Bir teminata bağlı olarak düzenlenen menkul kıymetlerdir. Yani bir varlığı riske ederek girilen borçlanma işlemidir.2008 Krizinden önce ipotekli konutlara bağlı olarak düzenlenmiş menkul kıymetlerdir.

³Elinde finansal araç bulunduran bir kişinin vade sonunda alacağına belirli bir bedel karşılığında ödenmeme riskinin ortadan kalkmasını sağlayan bir yapıdır.

Tüketiciler ve yatırımcılar arasında döngü olarak gösterdiğim sistemin krize dönüşmesine neden olan hamle FED'den geldi. Piyasa bu durumda iken FED bir karar aldı. 2004-2007 tarihleri arasında faizleri arttırdı. Artan faizlerle beraber konut kredisi faizleri çok yükselmişti. Tüketiciler bu durumdan en çok etkilenen kısmı oluşturdu. Bu etki kötü bir etkiydi ve faizlenen konut kredisi taksitlerini ödeyemediler. Bankalar önceden belirttikleri taahhüdü yerine getirdi ve evlere el koydu. Tüketiciler yani halk zor durumda kaldı. Bankaların evlere el koyması ödenen faizlerden sonra tüketicilerin ellerinde hiçbir şey kalmaması anlamına geliyordu. Artık ev fiyatları düşmüştü. 2000'li yılların başlarında 170 bin dolar civarında olan ev fiyatları, 2005 yılında 260 bin dolar civarlarına kadar yükseldi ve 2008'e kadar ev fiyatları 180 bin dolar civarlarına tekrar düştü. 2000-2008 yıllarında arasında ev fiyatları seviyeleri bu şekilde bir dalgalanmaya sahne oldu. Düşen fiyatlarla beraber ev talebi de düşmüştü. Bankalardaki konut kredisi arzı artmıştı. Asıl önemli olan noktalardan biri de zincirin sonunda bulunan dünya üzerindeki yatırımcıydı. Yatırımcıların almış olduğu finansal araçların karşılığının gelmemesiyle oluşan büyük balon patlamıştı. Bu şişen ve karşılık göremeyen finansal sistemi bir balon benzetmesiyle andılar ve krizin ortaya çıkmasıyla büyük balon patlamıştı. En çok etkilenecek ise en fazla riskli menkul kıymete sahip olan kuruluşlar ve yatırımcıydı. En çok CDO'ya sahip kuruluşların başında gelen Lehman Brothers iflasını açıkladı. Ve kurtarılamadı. (Tablo 1) Batan tahvil sahiplerine kaderlerini kabullenmekten başka bir çare kalmamıştı. Avrupa bu durumdan fazlasıyla etkilenmişti. Amerikan, İngiliz, Fransız, İsviçre, Belçika bankaları bilançolarındaki riskli kredilere bağlı menkul kıymetleri fark ettiklerini açıkladılar ve olumlu bir tablo çizmediler. 2008 Eylül ayının başında büyük bir panik havası hâkimdi ve acele ile alınan kararlar daha fazla can yakabilirdi. Artık hiçbir finansal kuruluş risk almayı kabul etmiyor ve tasarrufa yöneliyordu. 2008 Ekim ayında ise likidite daralmasıyla küresel finans piyasası çökmenin eşğine geldi. Bu durumda artık önlem almanın vakti gelmişti. Bu önlemlerden biri olan hiç risk almamayı kabul etmek piyasalarda durgunluk olacağının kanıtıydı.

TABLO 1 : Dünyada farklı Bölgelerdeki Ülkelerde İflas Eden Kuruluşlar ve Kurtarma Çabaları 2008-2009

7 Şubat- İngiltere Sterlin	Northern Rock ulusallaştırıldı.	88 Milyar
14 Mart- ABD Dolar	Bear Stearns FED sübvansiyonundan sonra ticari bir banka tarafından satın alındı.	29 Milyar
7 Eylül- ABD Dolar	Freddie Mac ve Fannie Mae ulusallaştırıldı.	200 Milyar
15 Eylül- ABD	Lehman Brothers iflas etmiştir.	
17 Eylül Dolar	AIG ulusallaştırıldı.	87 Milyar
18 Eylül- İngiltere Pound	Llyod TSB HSOB’u satın aldı.	12 Milyar
29 Eylül- Benelüks Dolar	Fortis kurtarıldı.	16 Milyar
29 Eylül- ABD Dolar	Citibank Washoiva’yı satın aldı.	12 Milyar
29 Eylül- Almanya Dolar	Hypo Gayrimenkul kurtarıldı	71 Milyar
29 Eylül- İzlanda Dolar	Glitnir kurtarıldı.	850 Milyon
29 Eylül- İngiltere Dolar	Bradford&Bingley kurtarıldı.	32,5 Milyar
30 Eylül- Belçika Dolar	Dexia kurtarıldı.	9,2 Milyar
30 Eylül- İrlanda Dolar	İrlanda Bankaları kurtarıldı	572 Milyar
7 Ekim- İzlanda	Lansbanki ulusallaştırıldı.	
9 Ekim- İzlanda Dolar	Kaupthing ulusallaştırıldı.	864 Milyon

12 Ekim- İngiltere Dolar	HBOS, Royal Bank of Scotland, Llyods TSB ve Barclays kurtarıldı.	60,5 Milyar
16 Ekim- İsviçre Dolar	USB kurtarıldı.	59,2 Milyar
19 Ekim- Hollanda Euro	ING sermaye yardımı aldı.	10 Milyar
20 Ekim- Fransa Milyar Euro	Fransa hükümeti 6 büyük bankaya kredi açtı.	10,5
27 Ekim- Belçika Euro	KGB' ye yardım verildi.	3,5 Milyar
4 Kasım- Avusturya Dolar	Kommunal kredit ulusallaştırıldı. Constantine Privatbank ulusallaştırıldı ve 5 Avusturya bankasına 1 Euro karşılığında satıldı.	
11 Kasım- Kazakistan Dolar	Hükümet 4 büyük bankaya sermaye enjekte etmiştir	3,7 Milyar
24 Kasım- ABD Dolar	Citigroup sermaye desteği almıştır.	40 Milyar
22 Aralık- İrlanda Dolar	Anglo Irish Bankası ulusallaştırıldı. Üç büyük bankaya fon aktarıldı.	7,68 Milyar

Kaynak: Pelin Ataman Erdönmez, "Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi", Bankacılar Dergisi, Sayı.68, 2009, s. 87.

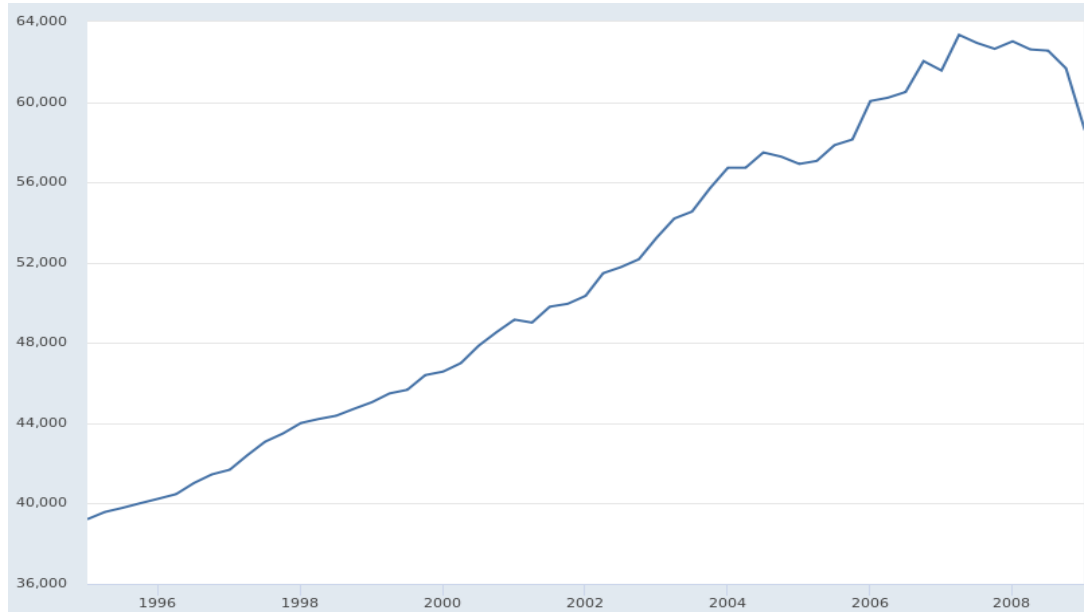
2008 Krizinin Avrupa'da bulunan kuruluşlara etkisi, onların iflaslarını açıklamasıyla sonuçlandı. İflasları açıklanan bu kuruluşlar için artık kurtarma çalışmaları devreye girdi ve parasal desteklerle finansal kuruluşlar kurtarılmaya çalışıldı. Fakat bu çabalara rağmen kurtarılamayan finansal kuruluşlar da oldu. (TABLO 1) 2008 Krizinin Avrupa'ya finansal etkisi bu kadar açıkken, yine 2008-2009 tarihlerinde kriz açıklayan Yunanistan da bu bölgede yer alıyordu. Krizler benzer tarihlerde ortaya çıkmıştı. Benzer tarihlerde ortaya çıkması ve 2008 Küresel Krizinin Avrupa'yı bu denli etkilemesinin yani finansal kurumların iflas etmesi, sorunların büyümesine, Yunanistan Borç Krizinin ortaya çıkmasına neden olacaktı.

YUNANİSTAN BORÇ KRİZİ

Yunanistan 1981'de Avrupa Birliği üyeliğine kabul edildi ve katıldı. Avrupa Birliği'ne katılım iyi durumda olmayan Yunanistan için bir umut olmuştu. İlk on yılda Avrupa Birliği ülkelerinin rekabeti sebebiyle Yunanistan ithalat-ihracat

açısından geride kaldı. Yunanistan'ın kişi başına düşen yıllık geliri 2009 yılı sonu itibariyle AB ortalamasının %89'u olup, AB'nin en eski üyeleri dikkate alındığında Portekiz'den sonra en düşük gelirli ikinci AB ülkesidir. (AKÇAY, Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi, 2012) Yunanistan üyeliğinin ikinci on yılında ise performans artışları yaşadı. On yıldan fazla süre yüksek büyüme oranları yaşadı. Büyüme oranı 2000-2008 yılları arasında %4'ü buldu. Yunanistan gayrisafi hasılası da 2000'li yılların başında artış gösterdi. Yani Avrupa Birliğine girdiği ilk yıllarda düşük gayrisafi hasıla oranlarına sahipken 2000'li yıllara doğru yükselen gayrisafi yurtiçi hasıla oranlarını yakalamayı başardı. Bu durumda Avrupa Birliği üyeliğinin de etkisi tartışılmaz bir gerçektir. (Grafik 2)

Grafik 2 : 1995-2008 Arası Yunanistan Gayri Safi Yurtiçi Hasılası

Kaynak: Economic Research Federal Reserve Bank of St.Louis
(<https://fred.stlouisfed.org/series/CLVMNACSCAB1GQEL>)

KRİZİN NEDENLERİ

- Reel gayrisafi hasılda beklenenden daha büyük bir düşüşten kaynaklanan "ekonomik döngü" etkisi,
- Gelir toplama mekanizmalarının gevşekliğinden ve harcamaların yüksekliğinden kaynaklanan "seçim veya politik döngü" etkisi,
- Vergi toplama, harcamaları kontrol etme ve verileri kaydetmeye ilişkin yaygın yapısal yetersizliklerden ve eksikliklerden kaynaklanan "yapısal" etki. (KÖSE & KARABACAK, 2011)
- Büyük ve etkin olmayan kamu yönetiminde güvensizlik

- Maliyetli emeklilik sistemleri ve sağlık sistemlerinde düzensizlik
- Vergi kaçırma
- Genel olarak mali disiplin sorunu
- İktidara gelen hükümetlerin neden oldukları yolsuzluk ve mali disiplini bozmaları
- İstatistiksel olarak hesaplama hataları

YUNANİSTAN BORÇ KRİZİNİN GELİŞİMİ

Yunanistan Avrupa Birliğine kabul edildikten sonraki ilk on yıl durgun bir büyüme dönemi geçirdi. İkinci on yılda ise yani 2000'li yıllarda Maastrich Kriterlerinin sağlanıp Euro Bölgesine kabul edilmesiyle büyüme oranları yükseldi. Maastrich Kriterlerinin sağlanması aslında Yunanistan için olumlu bir hava yaratmıştı. (Grafik 2) Cari işlemler dengesindeki büyüyen açık (2004'te %6,3 iken, 2008'de %14,7) yabancı doğrudan yatırımlardaki azalma ile özel yatırımların ve AR-GE harcamalarının hem toplam yatırım içindeki hem de GSYH' deki azalan payı ekonominin rekabetçi yapısındaki bozulmayı gözler önüne sermektedir. (Grafik 3) Birçoğu AB standartlarına göre küçük ölçekli Yunanistan işletmeleri için yurt içi ve yurt dışı piyasalarda rekabetçi kalabilmek giderek daha da güç hale gelmiştir. Sonuç olarak, ihracattaki büyüme azalmış ve piyasa payları düşmüştür. Bu durumu da olumsuz bir etki olarak gösterebiliriz. (KÖSE & KARABACAK, 2011)

Grafik 3: 1996-2008 Yıllarında Yunanistan Cari Açık Rakamları

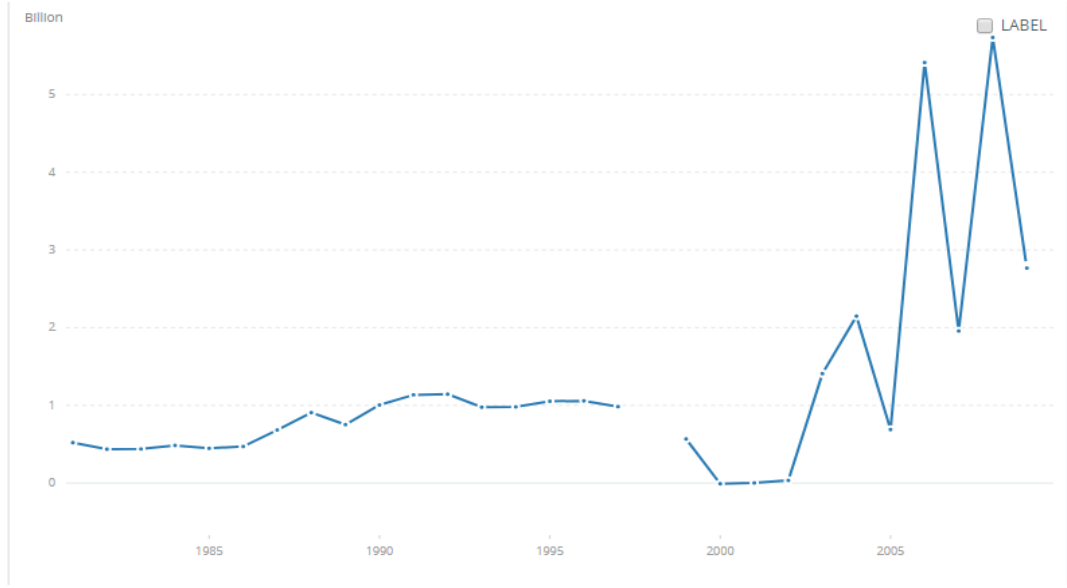

Kaynak: Economic Research Federal Reserve Bank of St.Louis
(<https://fred.stlouisfed.org/series/BPBLTT01GRA188S>)

Yunanistan cari açık rakamlarının yıllar içinde bir dalgalanmaya sahne olduğunu görüyoruz. Görüldüğü üzere Yunanistan cari açık rakamları 1996-2008 yılları içerisinde giderek olumsuzlaşan bir seyirde devam ediyor. Giderek negatif yönde ilerliyor. (Grafik 3)

Aslında Yunanistan 1999'daki denemesinde Euro Bölgesine dahil olamadı çünkü Maastrich Kriterlerini sağlayamıyordu. Maastrich Kriterleri 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Bölgesi ülkelerini ekonomik disipline sokmak amacıyla şart koşulan kurallar bütünüdür. Sıkı para politikalarıyla beraber 2001' de bir çizgi yakalayan yani enflasyonu ve faiz oranlarını düşüren Yunanistan, Euro Bölgesine dahil oldu. Fakat Maastrich Kriterlerinden olan kamu borç yükünün GSMH 'ye oranının %60'ı geçmemesi kuralını hala sağlayamıyordu. Bu durumda bile Euro Bölgesine kabul edilmişti. Yunanistan'da yabancı sermayenin ülkeye girişi ise daha çok 2001'de Euro Bölgesine dahil olmasından sonra gerçekleşti. Euro Bölgesine katılım için gerekli olan Maastrich Kriterlerinin sağlanması Yunanistan'a güvenin artmasını sağladı. 2001'den sonra güven artmış olup kredi ve derecelendirme kuruluşlarının da Yunanistan'ın notunu yukarıya çektiğini görüyoruz. Fitch, Moody's ve S&P Euro Bölgesine katılımdan sonra Yunanistan'ın kredi derece notunu yükseltmişlerdir. S&P Yunanistan'a kredi derecelendirmesini 4 çentik arttırarak BBB'den AA'ya (Kasım 1998-Ekim 2003), Moody's 3 çentik arttırarak Baal'den A1'e (Aralık 1996-Kasım 2002), Fitch 4 çentik arttırarak BBB'denA+'ya (Haziran 1997-Ekim 2003), yükseltmişlerdir. (BAYAR, 2015) Fitch, Moody's ve S&P yaptıkları derecelendirme ve verdikleri kredi puanları ile Yunanistan'a iyi bir hamle yapma, düzlüğe çıkma fırsatı tanıdılar. Fakat Yunanistan bu avantajı kullanamadı. Yunanistan yatırım yapmak, üretmek yerine borçlarını finansa etmeyi tercih etti. Bu avantajı bu şekilde kullanmaları borç seviyesini inanılmaz boyutlara çıkartmıştır. Kredi ve derecelendirme kuruluşlarının Yunanistan Borç Krizi üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu da ortaya çıkmıştır. Kredi ve derecelendirme kuruluşları yükselttikleri ve azalttıkları kredi notları ile birlikte krizde önemli bir noktada yer aldılar.

Grafik 4: Yunanistan Yabancı Sermaye Girişi

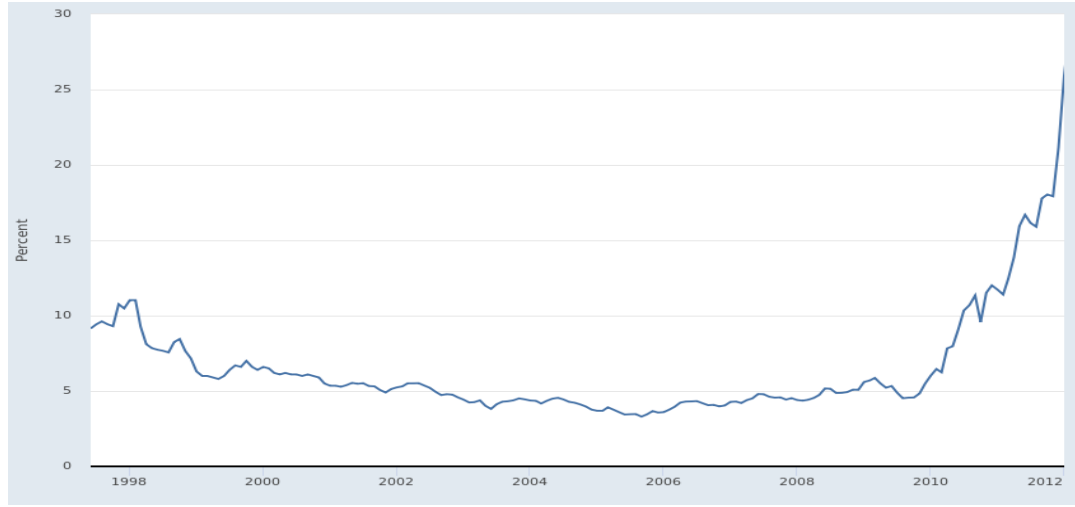
Kaynak: The World Bank (<https://data.worldbank.org/country/greece>)

Yunanistan bankalara borçlanmıştır. Yunanistan toplam kamu borcu Alman bankalarına %21 , Fransız bankalarına %36 , Avrupa Birliğinde olmayan ülkelerin bankalarına %11 oranında olmuştur. 2009 yılı sonuna kadar Kamu Bütçe Açığının GSMH'ye oranı %6,7 olarak bilinirken hükümetin verilerin çarpıtıldığı itirafıyla oranın yaklaşık olarak iki katı 12,7 olduğu anlaşıldı. Daha sonra Yunanistan'da büyük bir kriz olduğu dünya tarafından fark edilmiştir. (ARSLAN, 10 Soruda Yunanistan Krizi) İktidara gelen Yunan hükümetleri faizleri düşürerek finansman ile borç yükünü sürekli bir döngüye sokarak hamle yapmaya çalıştılar ve mali disiplini sağlamak konusunda bir adımları olmadı fakat 2009 yılında iktidara gelen Papandreou hükümeti bir hamle yaptı ve her şeyi açıkça itiraf etti. Verilerin gerçekleri yansıtmadığını ve çarpıtıldığını açıkladılar. Finansal destek yani 110 milyar avro planlaması bu durumdan sonra ortaya çıkmıştı. Yunanistan hükümeti Nisan 2010 tarihinde finansal destek istemeye mecbur kaldı. Akabinde Mayıs 2010 yılında bir kurtarma paketi düzenlenmiştir. Buna göre Yunanistan borcunun 110 milyar avro olduğu tahmin edilmektedir. IMF stand by ile 30 milyar, Avro bölgesi ülkeleri de 80 milyar avro ödeyip Yunanistan'a finansal destek olmayı kabul etmişlerdir. IMF stand by anlaşma metninde açıkça Yunanistan'daki rekabeti canlandırmak istendiğini belirtmiştir. Yunanistan Borç Krizi Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'nin karşılaştığı en büyük sorun olmuştur. Aslında bu finansal destek çabası, Yunanistan'da başlayan derin borç krizinin Euro Bölgesine sıçramasını engelleme amacı taşıyordu. Çünkü kriz öncesinde Avrupa Merkez Bankası da durumu iyi değerlendirememişti. Bu da durumun ciddiyetini bir kez daha gözler önüne serdi.

Bu gelişmeden sonra kredi derecelendirme kuruluşları Yunanistan'ın notunu ciddi bir biçimde düşürmüştür. S&P 15 çentik (Ocak 2009-Şubat 2012), Moody's 16 çentik (Aralık 2009-Mart 2012), Fitch ise 14 çentik (Ekim 2009-Mart 2012), Yunanistan'a kredi derecelendirmelerini düşürmüşlerdir. (BAYAR, 2015)

Yunanistan'da uzun vadeli devlet tahvil getirileri sabit seviyede bir seyir izlerken krizden sonra bir artış oluyor. (Grafik 5)

Grafik 5 : Yunanistan Uzun Vadeli Devlet Tahvil Getirileri

Kaynak: EconomicResearch Federal Reserve Bank of St. Louis
(<https://fred.stlouisfed.org/series/IRLTLT01GRM156N>)

IMF'YE GÖRE KRİZİN BÜYÜME KANALLARI

- 1- Geçmiş haftalarda piyasalardaki belirsizlik halinin ortaya koyduğu üzere nispi olarak zayıf mali kaynaklara sahip diğer Avro Bölgesi ülkelerinin egemen borç ve finansal piyasaları
- 2- Yunanistan'ın devlet kâğıtlarına önemli biçimde maruz kalan yabancı mali sektör kurumları
- 3- Yunanistan bankalarının bağlı kuruluşlarının önem taşıdığı Güneydoğu Avrupa'daki mevduat sahiplerinin güveni.

Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (EFSM) ve Avrupa İstikrar Fonu (EFSF) Yunanistan Borç Krizinin diğer ülkelere sıçramasını engellemek amacıyla kurulmuştur. Bu iki fon da geçici nitelikte olup üye ülkelerin likidite problemlerini çözebilmek amacıyla Avrupa İstikrar Mekanizması (EMS) oluşturulmasına karar

verilmiştir. Bir anlamda Avrupa karar organları Yunanistan Borç Krizi için seferber olmuşlardır.

2008 KÜRESEL KRİZİNİN YUNANİSTAN BORÇ KRİZİNE ETKİSİ

ABD’ de başlayan kriz sadece bu ülkeyle sınırlı kalmadı ve bütün dünyayı etkisi altına aldı. Tüm dünyada reel ekonomik büyüme azalmış, işsizlik artmış ve finansal piyasalarda büyük zararlar ortaya çıkmıştır. (TABLO 1) Avrupa Merkez Bankası dahil olmak üzere kurtarma paketleri ortaya atılmış, bu bağlamda planlar yapılmış, klasik para ve maliye politikaları yerine heteredoks politikalar uygulanmıştır. Yunanistan 1980’lerden beridir sürdürdüğü cari açığını krizle beraber derinleştirdi. Avrupa Birliği üyeliğinden sonra ilk krizini 2009’da yaşadı. Bu nedenle 2008 Küresel Krizini Yunanistan Borç Krizinden ayrı tutmak imkansızdır.

Aşırı riskli olan kağıtların Avrupa’ya yayılması ve Avrupa’da işlem görmesi Avrupa’yı krizin içine çekti. Euro Bölgesi iç sorunlarla karşı karşıya kaldı. Euro Bölgesinde bulunan birçok finansal kuruluş iflas etti. Avrupa Birliğine son dahil olan ülkeler parasal birlik için gerekli koşulları sağlayamadı. Borçları artan üye ülkeler mali disiplin sorunlarıyla karşı karşıya kaldılar.

Euro Bölgesine Yunanistan 2001’ de katılmıştı. Euro’nun başlangıcında Yunanistan’da kayıt dışı ekonomi fazla olduğundan vergi gelirleri gerektiğinden azdı. Euro Bölgesinin gayri safi yurt içi hasılasının Avrupa Birliği gayri safi yurtiçi hasılasına oranı bakımından en düşük seviyesine sahip olan Yunanistan, enflasyon oranında ise en yüksek seviyeye ulaştı. Yunanistan’ın borçlanma maliyeti bu nedenlerden ötürü yüksek düzeydeydi.

Artan talep ile birlikte, fiyatları ve istihdam maliyetlerini yükseltti ve Yunanistan’daki reel döviz kuru artışı tahmini %20-30’ lar seviyelerine kadar geldi. Bu koşullarda ihracat-ithalat bakımından rekabet kaybı belirgindir.

Küresel açıdan bakılacak olursa Çin ve Hindistan’da emeğin çok ucuz olması ile rekabet kaybını ilişkilendirebiliriz. Bu ucuz emek arzı yabancı sermayeyi ülkeye çekmek açısından önemliydi. Bu durumdan AB ülkelerinin siyasi, iktisadi yapısı olumsuz etkilendi. Endüstri ilişkileri yapısında da sorun oluşturdu. Avrupa endüstrilerinin de olumsuz etkilenmesi nedeniyle Avro bölgesinde bir borç krizi meydana geldi. (Bocutoğlu, 2019)

Grafik 6 : 1994-2012 Yunanistan Reel Geniş Etkili Döviz Kuru

Kaynak: Economic Research Federal Reserve Bank of St. Louis
(<https://fred.stlouisfed.org/series/RBGRBIS>)

Krizin çıkmasıyla birlikte büyüme tersine dönmüş ve bütçe açıklarıyla birlikte borç stoku artmıştır. 2008’de milli gelir %2 artış göstermiş, 2009’da ise %2 küçülmüş, buna paralel kamu gelirleri azalmış ve 2008’de bütçe açığı %7,7 iken 2009’da %13,6 ya çıkmıştır. Borçlanma 2007’de GSYH’ in %96 sı iken 2009’da %116’sına çıkmıştır.

SONUÇ

ABD’ de başlayan küresel krizin Euro Bölgesine etkisindeki Avrupa’daki finansal kuruluşların etkilenmesiyle beraber krizin Yunanistan’da da etkisini göstermesi kaçınılmaz olmuştur. 2008 Küresel Krizinin, Euro Bölgesi’ne etkisini iflas eden kuruluşlar ve sarsılan piyasa ile açıklamıştır. 2008 Küresel Krizi, Yunanistan borç krizini dolaylı olarak etkiliyor gözükse de direkt olarak etkilemiştir. Euro Bölgesi’ndeki etkiler dışında, Yunanistan’da direkt olarak 2000’li yıllardan beridir artan borçlar söz konusudur. Fakat sarsılan ekonomisi ile Yunanistan ve 2008 Küresel Krizi aynı tarihlerde ön plana çıkmıştır.

Yunanistan derin bir kamu borç krizini yaşamıştır. Borç krizine gidilmeden önce, Avrupa Birliği üyeliğinden itibaren, çalışmamda yer vermeye çalıştım. Yunan krizinin 2007-2009 yıllarında tamamen anlaşılması ve tam olarak ortaya çıkması çok önemlidir. Bu yıllarda dünyayı etkisi altına 2008 küresel krizinin en sarsıcı etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Neredeyse aynı yıllarda tam anlamıyla meydana çıkmış bu krizleri birbirinden ayrı tutmak imkansızdır. ABD küresel krizi yaşarken ve finansal

piyasalar derin etki altındayken bu durumdan etkilenen ülkelerden biri de Yunanistan'dır. Küresel krizin etkisi altında tam da 2007-2009 yıllarında Yunanistan'ın da tamamen krize girdiğinin anlaşılması tesadüf değildir. ABD Küresel Krizi ve Euro Bölgesindeki sarsılmanın benzer zamanlarda ortaya çıkması ve doğurduğu sonuçları gördük. Birçok finansal kuruluş Avrupa'da nasıl krize girdi ve nasıl iflas etti ? Bu krizlerin aynı zamanlarda yani 2008'de olması Küresel Krizin Avrupa'ya net etkisi olduğu gerçeğini tartışılmaz bir hale getiriyor. (TABLO 1) Aynı zamanlarda bir ülke olarak krize giren Yunanistan da krizden payını aldı ve etkisini derin bir şekilde hissetti. Euro Bölgesi'nde var olan finansal sorunlar ve iflas eden finansal kuruluşlar varken Yunanistan ülke olarak büyük bir borç krizine girdi.

Kaynakça

AKÇAY, B. (2012). Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi. *Maliye Dergisi* , 15-35.

AKÇAY, B. (2012). Yunanistan Ekonomisinde Devlet Borç Krizi-Cari Açık İlişkisi. *Maliye Dergisi* , 15-35.

ARSLAN, B. (tarih yok). *10 Soruda Yunan Krizi*. 01 07, 2020 tarihinde T24 Bağımsız İnternet Gazetesi: <https://t24.com.tr/yazarlar/h-bader-arслан/10-soruda-yunanistan-krizi,4313> adresinden alındı

ARSLAN, B. (tarih yok). *10 Soruda Yunanistan Krizi*. 01 07, 2020 tarihinde T24 Bağımsız İnternet Gazetesi: <https://t24.com.tr/yazarlar/h-bader-arслан/10-soruda-yunanistan-krizi,4313> adresinden alındı

ATTALI, J. (2015). *KRİZ VE SONRASI 2008 Krizinin Üzerinden Ufka Bakarken*. İstanbul: Ekslibris Yayıncılık.

BAYAR, Y. (2015). KREDİ DERECELENDİRME KURULUŞLARI VE YUNANİSTAN BORÇ KRİZİ. *Dergipark* , 42-58.

Bocutoğlu, E. (2019). Yunanistan Borç Krizi ve Endüstri İlişkileri Sistemine Etkisi. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* , 294-308.

DAĞDELEN, İ. (2011). AVRUPA BÜTÜNLEŞME SÜRECİNDE YUNANİSTAN'IN BORÇ KRİZİ. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* , 1-26.

DEMİREL, B., & ELMAS ARSLAN, G. (2012). EURO BÖLGESİNDE BORÇ KRİZİ SORUNU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ. *Ekonomik Yaklaşım* , 107-132.

ERARSLAN, C. (2016). KÜRESEL FİNANSAL KRİZİ ANLAMAK. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 79-99.

ERDÖNMEZ, P. A. (2009). Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi. *Maliye Dergisi* , 87.

<https://research.stlouisfed.org/>. (2020). 01 07, 2020 tarihinde Economic Research Federal Reserve Bank of st.Louis: <https://fred.stlouisfed.org/series/CLVMNACSCAB1GQEL> adresinden alındı

<https://research.stlouisfed.org/>. (2020). 01 07, 2020 tarihinde Economic Research Federal Reserve Bank of st.Louis: <https://fred.stlouisfed.org/series/RBGRBIS> adresinden alındı

<https://research.stlouisfed.org/>. (2020). 01 07, 2020 tarihinde Economic Research Federal Reserve Bank of st.Louis: <https://fred.stlouisfed.org/series/BPBLTT01GRA188S> adresinden alındı

<https://research.stlouisfed.org/>. (2020). 01 07, 2020 tarihinde Economic Research Federal Reserve Bank of st.Louis: <https://fred.stlouisfed.org/series/FEDFUNDS> adresinden alındı

<https://research.stlouisfed.org/>. (2020). 01 27, 2020 tarihinde Economics Research Federal Reserve Bank of St. Louis: <https://fred.stlouisfed.org/series/IRLTLT01GRM156N> adresinden alındı

KIRCI, H. (2016). 2008 Kriznin Kökeninde Yatan Hatalar ve Dodd-Frank Kanunu Düzenlemeleri. *Yönetim ve Ekonomi* , 468-484.

KÖSE, Y., & KARABACAK, H. (2011). Yunanistan Ekonomik Krizi:Nedenleri, Etkileri ve Alınan Tedbirlere İlişkin Bir Değerlendirme. *Maliye Dergisi* , 289-306.

ÖZTÜRK, M., & ARAS, O. N. (2011). EURO VE KRİZ SONRASI DÖNEMDE PARASAL İSTİKRAR. *EKONOMİ BİLİMLERİ DERGİSİ* , 143-155.

worldbank.org. (tarih yok). 01 27, 2020 tarihinde The World Bank: <https://data.worldbank.org/country/greece> adresinden alındı

YAVUZ, A., ŞATAF, C., & GÜL KIR, S. (2013). AVRUPA'DA BORÇ KRİZİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI. *Afyon Kocatepe Üniversitesi , İBBF Dergisi* , 131-154.